

5.3. PALANKIŲ SĄLYGŲ PEDAGONINEI, MOKSLINEI IR MENINEI VEIKLOMS UŽTIKRINIMAS

5.3.1. STUDIJŲ IR MOKSLO IŠTEKLIŲ PLĖTRA

Tiesioginė bibliotekos paskirtis – tenkinti akademinės bendruomenės informacinius poreikius, organizuojant prieigą prie studijoms, moksliniams tyrimams reikalingų informacijos išteklių.

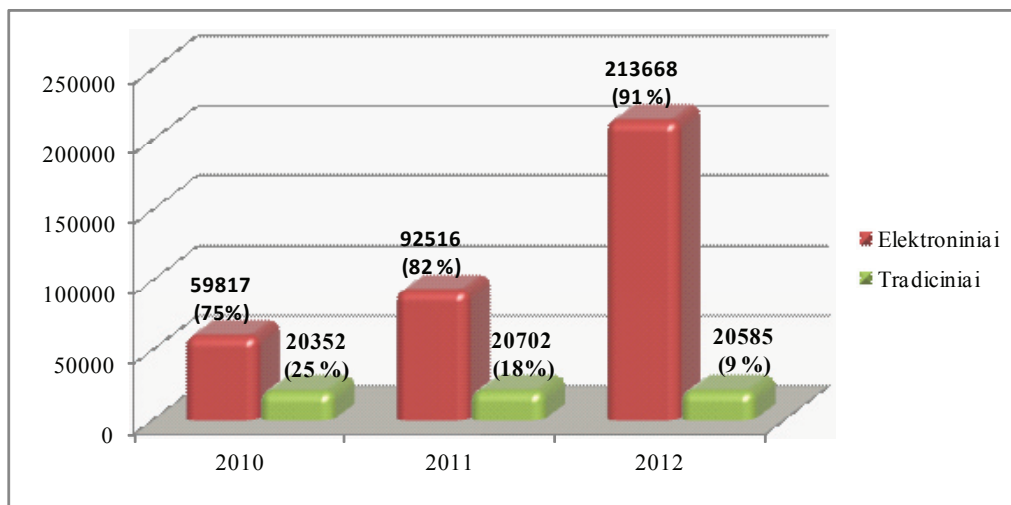
Kaupti studijų ir mokslo dokumentų fondą – svarbiausia bibliotekos veikla, daranti tiesioginę įtaką studijų ir mokslinės veiklos kokybei. Komplektuojamų dokumentų tematika, rūšinė ir kalbinė sudėtis turi atitikti universiteto strategines nuostatas, studijų ir mokslo kryptis, universiteto padalinių poreikius.

2012 m. įsigyta 234 tūkst. (234 253; 2011 m. – 113 218) tradicinių ir elektroninių dokumentų: tradicinių – per 20 tūkst. (20 585; 2011 m. – 20 702) leidinių ir daugiau kaip 10 tūkst. (10 267; 2011 m. – 10 598) pavadinimų, elektroninių (licencijuojamose duomenų bazėse) – per 213 tūkst. (213 668; 2011 m. – 92 516). Taigi, tradicinių dokumentų pirkimas pastaraisiais metais stabilizavosi (per 20 tūkst.), o elektroninių dokumentų įsigijimas nuolat didėja. Aiški informacijos išteklių plėtra į elektroninę erdvę. 2012 m.

įsigyti el. dokumentai sudarė 91 % (2011 m. – 82 %), tradiciniai – 9 % (2011 m. –18 %) visų tais metais pirktų dokumentų.

Ataskaitiniais metais fondams atnaujinti išlaidos, skirtos ištekliams, padidėjo per 68 %. Iš 1,34 mln. Lt skirtų fondui atnaujinti vien už projektines lėšas informacijos išteklių įsigyta beveik už 754 tūkst. Lt, t. y. 56,2 % daugiau, palyginti su 2011 m.

2012 m. 46 licencijuojamose duomenų bazėse iš 26 užsienio ir Lietuvos tiekėjų 131 % išaugo el. dokumentų nuo beveik 92,5 tūkst. iki 213,7 tūkst., palyginti su 2011 m. El. knygų skaičius išaugo per 10 kartų – nuo 12 tūkst. iki beveik 130 tūkst. Visateksčių žurnalų skaičius – nuo 27 tūkst. (2011 m.) iki 31 tūkst., kitų dokumentų – nuo 49 iki 52 tūkst.

133 pav. Tradicinių ir elektroninių dokumentų įsigijimas 2010–2012 m.

2012 m. pabaigoje tradiciniame bibliotekos fonde buvo saugoma per 296 tūkst. (296 783; 2011 m. – 279 169) leidinių ir per 144 tūkst. (144 127; 2011 m. – 134 843) pavadinimų spausdintų ir kitų dokumentų. Per metus bibliotekos tradicinis fondas išaugo 6,3 %. Fondo augimo tempai jau keletą metų yra stabilūs.

Didžioji tradicinio fondo dalis yra nusipirkta, o per 12 tūkst. leidinių – dovanos.

Universitetas, kaip Lietuvos mokslinių bibliotekų asociacijos (LMBA) narys, dalyvavo Europos Sąjungos struktūrinių fondų projekto „eMoDB.Lt: Elektroninių duomenų bazių atvėrimas Lietuvai“ pirmajame etape (nuo 2009-07-21 iki 2012-07-21) ir turėjo galimybę trejus metus naudotis 28 duomenų bazėmis, prie kurių prieiga buvo apmokėta iš projekto lėšų. Antrajame (nuo 2012-05-30 iki 2015-09-20) projekto etape duomenų bazių prenumeratą apmokėti numatyta ne tik projekto, bet ir universiteto lėšomis. Pagal šį projektą suteikta galimybė naudotis 22 duomenų bazėmis. Dar 24 duomenų bazės prenumeruotos universiteto ir jo vykdomų projektų lėšomis. 2012 m. prenumeruotų duomenų bazių sąrašas pateiktas 57 lentelėje.

2012 m. prenumeruotų duomenų bazių sąrašas

Eil. Nr.	Duomenų bazės pavadinimas	Tematika
1.	Academic Search Complete (EBSCO Publishing)	Daugiatemė
2.	American Institute of Physics	Fizika
3.	American Physical Society	Fizika
4.	Business Source Complete (EBSCO Publishing)	Ekonomika, verslas
5.	Cambridge Journals Online (HSS kolekcija/archyvas)	Daugiatemė
6.	Datamonitor360 Market Line	Bendrovių, pramonės šakų aprašymai, pasaulio šalių statistiniai duomenys
7.	eBook Collection (EBSCOhost)	Daugiatemė
8.	Ebrary (<i>Education, Psychology and Social Work, Sociology and Anthropology kolekcijos</i>)	Švietimas, psichologija, socialinis darbas, sociologija, antropologija
9.	EDP Sciences (Mathematics & Computer Sciences Collection)	Matematika, kompiuterija
10.	Education Research Complete (EBSCO Publishing)	Švietimas
11.	Emerald Management eJournals Collection	Ekonomika, vadyba
12.	ERIC (EBSCO Publishing)	Švietimas
13.	European Views of the Americas: 1493 to 1750 (EBSCO Publishing)	Istorija
14.	GreenFILE (EBSCO Publishing)	Aplinkos apsauga
15.	Health Source – Consumer Edition (EBSCO Publishing)	Sveikatos apsauga, medicina
16.	Health Source: Nursing / Academic Edition (EBSCO Publishing)	Sveikatos apsauga, slauga
17.	HeinOnline	Teisė
18.	Humanities International Complete (EBSCO Publishing)	Humanitariniai mokslai
19.	INFOLEX. Praktika ir Teisės aktai	Teisė
20.	IOPscience / IOP Publishing Archive collection 1874–1999	Fizika
21.	JSTOR (I, II, III kolekcijos)	Daugiatemė
22.	Library, Information Science & Technology Abstracts (EBSCO Publishing)	Informacijos mokslai ir technologijos
23.	LITLEX	Teisė
24.	MasterFILE Premier (EBSCO Publishing)	Daugiatemė
25.	MEDLINE (EBSCO Publishing)	Medicina, slauga
26.	Newspaper Source (EBSCO Publishing)	Daugiatemė
27.	OECDiLibrary	Daugiatemė
28.	Oxford Art Online	Dailė
29.	Oxford Journals Online	Daugiatemė
30.	Oxford Music Online	Muzika
31.	Oxford Reference Online: The Premium Collection	Daugiatemė
32.	Passport GMID	Informacija apie pramonės šakas, šalis, vartotojus
33.	Project MUSE	Humanitariniai, socialiniai mokslai
34.	PsycARTICLES (EBSCO Publishing)	Psichologija
35.	RefWorks	Bibliografinės el. informacijos tvarkymo įrankis
36.	Regional Business News (EBSCO Publishing)	Verslas
37.	Sage Journals Online	Daugiatemė
38.	ScienceDirect	Daugiatemė
39.	SocINDEX with Full Text (EBSCO Publishing)	Sociologija
40.	SpringerLink (archyvas)	Daugiatemė
41.	Taylor and Francis	Daugiatemė
42.	Teacher Reference Center(EBSCO Publishing)	Švietimas

57 lentelės tęsinys

Eil. Nr.	Duomenų bazės pavadinimas	Tematika
43.	Westlaw International	Teisė
44.	Wiley InterScience (SSH kolekcija)	Daugiatėmė
45.	VGTU leidyklos elektroninės knygos	Humanitariniai, fiziniai, socialiniai mokslai
46.	MRU leidyklos elektroninės knygos	Humanitariniai, fiziniai, socialiniai mokslai

Didžiąją tradicinio leidinių fondo dalį pagal Universalios dešimtainės klasifikacijos žinių sričių skirstymą sudaro humanitarinių mokslų (filosofija, religija, grožinė literatūra, lingvistika, istorija, menai, muzika) dokumentai – 58 %. Socialiniams mokslams tenka 26 %, gamtos ir taikomiesiems mokslams – 16 %. Universiteto licencijuojamose duomenų bazėse humanitarinių ir socialinių mokslų profilį atitinkančių el. dokumentų yra apie 75 %, gamtos ir taikomųjų – 25 %.

Daugiau kaip pusė el. dokumentų licencijuojamose duomenų bazėse – anglų kalba (63 %), kitomis kalbomis (vokiečių, prancūzų, lenkų ir kt.) – per 28 %, lietuvių kalba – per 8 %. Palyginti su tradicinio fondo kalbine sudėtimi, matomi esminiai skirtumai. Tradicinių dokumentų fonde leidinių lietuvių kalba yra daugiau kaip pusė fondo (51 %), anglų kalba – 30 %, likusi – leidiniai prancūzų, vokiečių, rusų, japonų ir kitomis kalbomis.

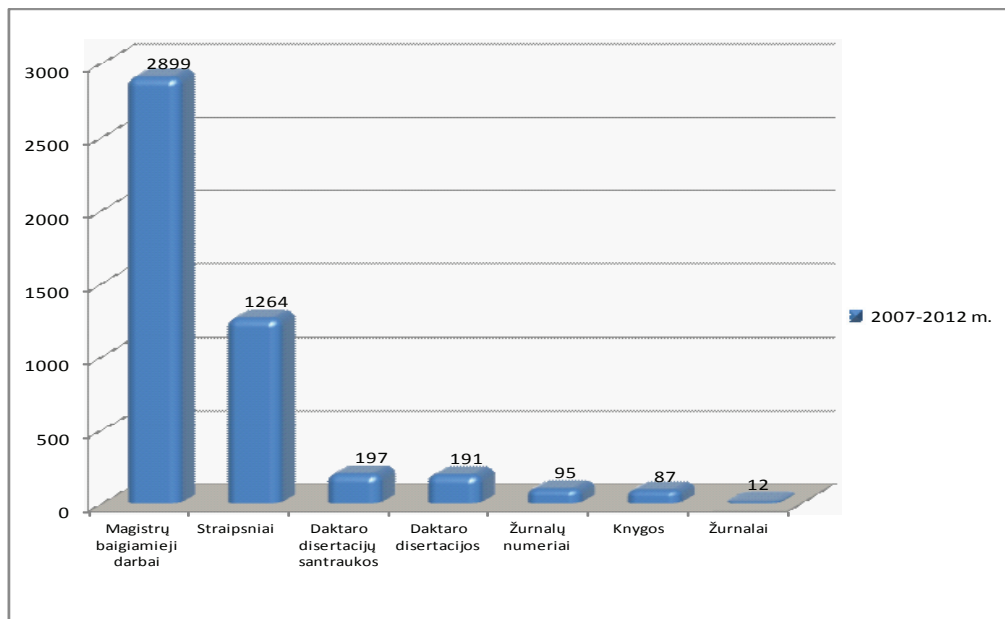
2012 m. universiteto bendruomenės nariai, be licencijuojamų duomenų bazių, turėjo galimybę testuoti 36 duomenų bazes ir galimybę prieiti prie daugiau kaip 72 tūkst. el. knygų, 20 tūkst. el. žurnalų, kitos medžiagos (konferencijų pranešimų, statistinių duomenų, natų, vaizdo, garso įrašų, dokumentinių filmų).

Ataskaitiniais metais sukurta universiteto institucinė talpykla – Vytauto Didžiojo universiteto el. mokslinių publikacijų talpykla (VDU ePub; <http://etalpykla.vdu.lt>; <http://erepository.vdu.lt>), rektoriaus įsakymu (Nr. 595a, 2012-11-30) patvirtinti „Vytauto Didžiojo universiteto el. mokslinių publikacijų talpyklos nuostatai“. Talpykla – tai integrali universiteto mokslo ir studijų priemonių ir paslaugų infrastruktūros dalis, skirta universiteto skaitmeninei produkcijai kaupti, valdyti, sklandžiai prieigai ir sklaidai, ilgalaikiam išsaugojimui. Esminis talpyklos ideologinis pamatas – įgyvendinti atviros prieigos principus universiteto akademinėje aplinkoje cirkuliuojančiai mokslinei ir studijų informacijai. Tai – pirmoji institucinė talpykla Lietuvoje, sukurta panaudojus Lietuvos mokslo ir studijų el. dokumentų informacinę infrastruktūrą (eLABa). VDU ePub užregistruota pasauliniame atviros prieigos talpyklų registre *Registry of Open Access Repositories* (ROAR) su kitomis 3 343 talpyklomis. Talpykloje esančių publikacijų sklaida užtikrinama specialiu OAI-PMH protokolu (angl. *the Open Archives Initiative Protocol for Metadata Harvesting*), kurį informacijai iš įvairių internete šaltinių surinkti paprastai naudoja visos plačiai paplitusios paieškos sistemos, pvz.: „Google“, „Baze“, „DART-Europe“.

Nuo 2012 m. institucinėje talpykloje pradėta archyvuoti ne tik universiteto, bet ir kitų Lietuvos bei užsienio leidėjų, išleista studijų ir mokslinė produkcija. Universiteto nuostatos dėl autorių publikacijų el. kopijų archyvavimo, įgyvendinant VDU ePub, autoriams rekomenduojama, pagal licencines sutartis suteikiant darbų publikavimo teises leidėjams, redakcinėms kolegijoms ar kt., prie standartinės sutarties teikti parengtą priedą „Priedas prie publikacijos susitarimo“ (angl. *Addendum to publication agreement*), garantuojantį teisę archyvuoti publikacijos el. kopiją VDU ePub.

Bibliotekos darbuotojai pradėjo naują veiklos sritį, susijusią su autorių licencinių sutarčių nagrinėjimu, klausimų, iškilusių dėl publikacijų, kurių turinės autoriaus teisės buvo perduotos tretiesiems asmenims, archyvavimo VDU ePub, sprendimu. Tikslindami publikacijų atviro prieigos galimybes darbuotojai pradėjo komunikuoti su leidėjais, redakcinėmis kolegijomis, teikti konsultacijas ir pagalbą autoriams, sudarantiems naujas licencines sutartis.

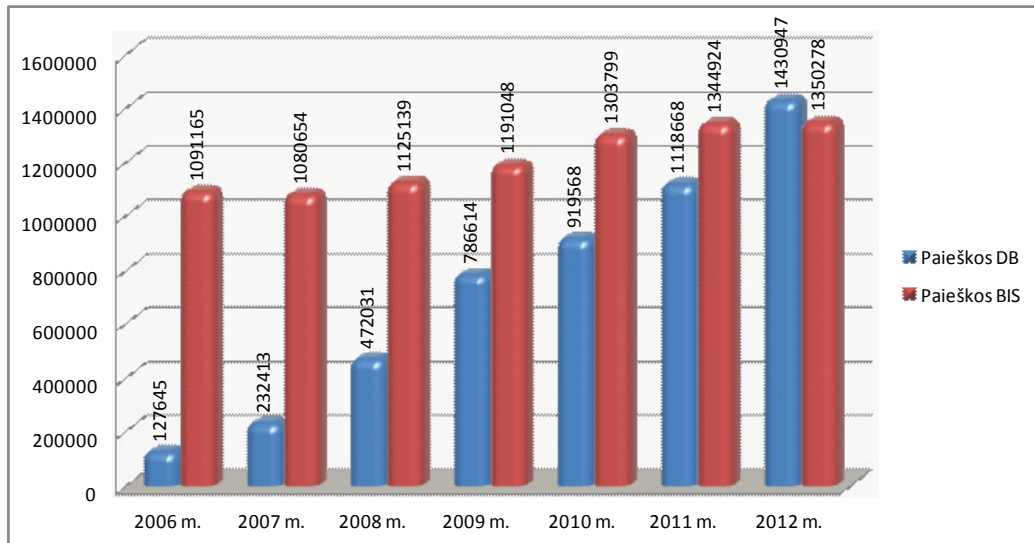
VDU ePub institucinėje talpykloje 2012 m. pabaigoje buvo sukaupta beveik 5 tūkst. el. objektų (4 745). Knygų ir straipsnių kolekcijoje – 1 458 el. objektai (87 knygos, 1 264 straipsniai iš 12 pavadinimų žurnalų ir 95 žurnalų numerių), 3 287 – ETD kolekcijoje (2 899 magistrų baigiamieji darbai, 197 daktaro disertacijos, 191 daktaro disertacijų santraukos).

134 pav. Visateksčiai VDU ePub 2007–2012 m.

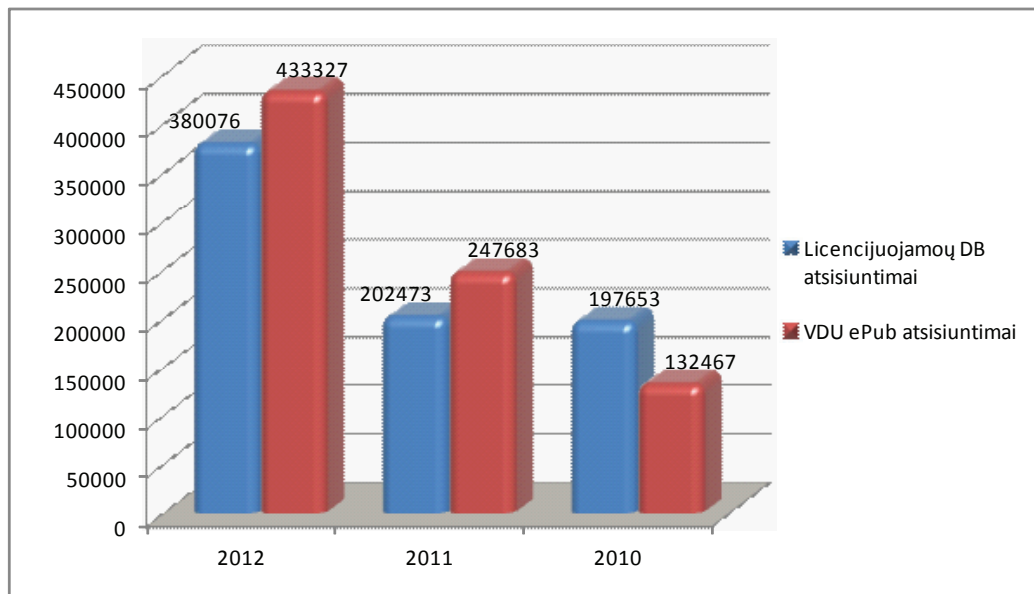
2012 m. pabaigoje bibliotekos informacinėje sistemoje (BIS) buvo per 147 tūkst. (147 516; 2011 m. – 132 802) bibliografinių įrašų ir per 288 tūkst. (288 225; 2011 m. – 265 214) egzempliorių įrašų. Jų skaičius per 2012 m. bibliotekos ištekliuose išaugo 11,1 %. Per 2012 m. visuose bibliotekos kataloguose buvo parengta beveik 15 tūkst. (14 714; 2011 m. – 13 672) bibliografinių įrašų ir per 24 tūkst. (24 355) egzempliorių įrašų. Tai 7,6 % bibliografinių įrašų daugiau ir 9,2 % egzempliorių įrašų mažiau nei 2011 m. Pagal parengtus naujus bibliografinius ir egzempliorių įrašus 2012 m. biblioteka tarp kitų Lietuvos akademinių bibliotekų užėmė 2 vietą (2011 m. – 3). Ataskaitiniais metais *bendrasis katalogas* atspindėjo 97 % (2011 m. – 95 %) viso bibliotekoje saugomo tradicinio fondo.

Nuolat analizuojamas fondo aktualumas, jo naudojimo efektyvumas atsižvelgiant į išteklių panaudą. Akademinėse bibliotekose jau keletą metų stebimas didėjantis vartotojų naudojimas el. ištekliams ir virtualiomis paslaugomis. 2012 m. paieškų seansų skaičius el. bibliotekoje siekė 2,78 mln. ir išaugo 11,5 %.

135 pav. Paieškos el. bibliotekoje 2006–2012 m.

Vartotojai skaitė (atsisiuntė) per 813 tūkst. (813 403; 2011 m. – 450 156) visateksčių, t. y. 80,7 % daugiau, palyginti su 2011 m. Tai rodo, kad vartotojai rado svarbią informaciją ir išnaudojo el. šaltinių teikiamas galimybes gauti naujausią bei aktualiausią informaciją.

136 pav. Visateksčių atsisiuntimas 2010–2012 m.

2012 m. licencijuojamose duomenų bazėse prisijungimų skaičius padidėjo 66,1 %, paieškų – 27,9 %, atsisiųstųjų visateksčių dokumentų – 78,1 %, santraukų – 117,9 %, palyginti su 2011 m. Galima teigti, kad vienas universiteto bendruomenės narys 2012 m. prie duomenų bazių jungėsi 5,8 karto (2011 m. – 3,2), vidutiniškai atliko 145 paieškas (2011 m. – 105) ir skaitė 27,6 (2011 m. – 14,5) visateksčius straipsnius.

Sukūrus universiteto institucinę talpyklą, stebimas spartus universiteto el. dokumentų panaudos augimas. 2012 m. atsisiūsta per 330 tūkst. (330 213) ETD darbų. Tai net 60,6 % daugiau nei 2011 m. ir net 181,4 % daugiau nei 2010 m. Knygų, straipsnių atsisiūsta per 103 tūkst. (103 114; 2011 m. – 42 089), per 145 % daugiau nei 2011 m.

Universiteto bendruomenė dažniausiai naudojami *EBSCO Publishing*, *JSTOR*, *ScienceDirect*, *Emerald*, *HeinOnline*, *Ebrary* duomenų bazėmis. Universiteto vartotojų naudojimas *EBSCO Publishing* yra vienas didžiausių tarp prenumeruojančių LMBA narių. Išaugusį naudojimąsi duomenų bazėmis lėmė šie veiksniai: itin patogus nuotolinis prisijungimas prie duomenų bazių per programinę įrangą *ezproxy* (<http://ezproxy.vdu.lt>) ir pirmą kartą prenumeruotos net 4 el. knygų duomenų bazės.

Svarbus informacijos išteklius, leidžiantis skleisti kitus bibliotekos ir pasaulio išteklius, yra tinklalapis. Naudojimas juo nuolat auga. 2012 m. išaugo apsilankymų tinklalapyje skaičius: unikalių lankytojų – per 104 tūkst. (104 062, 2011 m. – 89 443), unikalių apsilankymų per dieną – 289 (2011 m. – 224). Iš viso tinklalapyje užfiksuota per 182 tūkst. (182 015) apsilankymų.

58 lentelė

Pagrindiniai bibliotekos veiklos rodikliai 2011–2012 m.

Rodiklis	2011 m.	2012 m.	Pokytis %
Bendri			
Plotas m ²	2 932	2 962	+1
Darbuotojai / etatai	51 / 46,5	51 / 46,5	0
Abonementai / Skaityklos	3 / 11	3 / 11	0
Tradiciniai fondai			
Bibliotekos fondas (fiz. vnt. / pavad.)	279 169 / 134 843	296 783 / 144 127	+6,3 / 6,9
Dokumentai atvirose fonduose	141 740	149 084	+5,2
Gauta dokumentų per metus (fiz. vnt. / pavad.)	20 702 / 10 598	20 585 / 10 267	-0,6 / 3,1
Vartotojai			
Vartotojų skaičius	11 510	10 950	-4,9
Lankytojų skaičius	412 720	441 032	+6,9
Išduotis į namus	118 335	122 701	+3,7
Vartotojų darbo vietos / iš jų kompiuterinės	465 / 100	481 / 100	+3,4 / 0
Elektroninė biblioteka			
Licencijuojamos duomenų bazės	46	46	0
Testuojamos duomenų bazės	37	36	-3,0
El. dokumentai licenzijuojamų duomenų bazėse	92 516	213 668	+131,0
El. dokumentai institucinėje talpykloje:	2 463 592	2 781 225	+12,9
- El. knygos ir el. žurnalai	935	1 458	+55,9
- ETD darbai	2 636	3 287	+24,7
Informacijos paieškos seansai:	1 118 668	1 430 947	+27,9
- Licencijuojamų duomenų bazėse	1 118 668	1 430 947	+27,9
- Bibliotekos informacinėje sistemoje	1 344 924	1 350 278	+0,4
Atsisiūstieji dokumentai:	450 156	813 403	+80,7
- Iš licenzijuojamų duomenų bazių	202 473	380 076	+87,7
- Iš institucinės talpyklos	247 683	433 327	+74,9
Įrašai bibliotekos informacinėje sistemoje	132 802	147 516	+11,1
Parodos ir renginiai	12	14	+16,7

Vartotojų poreikis gauti leidinius į namus taip pat liko aktualus. Per ataskaitinius metus į namus buvo išduota beveik 123 tūkst. (122 701; 2011 m. – 118 335) dokumentų tradicinėse laikmenose, t. y. 3,5 % daugiau nei 2011 m. Iš viso vartotojai skaitė per 555 tūkst. (555 774) tradicinių dokumentų, esančių bibliotekos fonduose. Jau keletą metų bibliotekos fondo aktualumo matas – fondo apyvartos rodiklis (2,11), rodantis, kiek kartų vidutiniškai dokumentas buvo išduotas vartotojui, yra vienas geriausių tarp Lietuvos akademinėsi bibliotekų.

Pagal pasaulines tendencijas didėjant išteklių ir paslaugų plėtrai į el. erdvę bibliotekose fiksuojamas vartotojų fizinių apsilankymų skaičiaus mažėjimas, tačiau universiteto bibliotekoje stebimas kitoks reiškinys. Fizinis bibliotekos vartotojų lankomumas tolygiai mažėjo iki 2008 m., tačiau per pastaruosius metus didėja, o per ataskaitinius metus išaugo 6,42 %. Per 441 tūkst. (441 032) lankytojų – tai yra didžiausias skaičius bibliotekoje nuo 2008 metų, padidėjęs per tą laikotarpį 34,24 %. Nuolat augantis bibliotekos lankytojų skaičius sietinas su pasikeitusiais studijų poreikiais ir besiformuojančia nauja studijų kultūra. Bibliotekos erdvėse studentai naudojami tradiciniais ir elektroniniais informacijos ištekliais, kompiuterizuotomis darbo vietomis, belaidžiu internetu, techninėmis paslaugomis, mokosi savarankiškai ar grupėmis, teikia informacijos užklausas, gauna individualias profesionalų konsultacijas, bendrauja tarpusavyje, praleidžia laisvalaikį, peržiūri bibliotekos rengiamas parodas.

2012 m. rudenį universiteto bendruomenei sudaryta galimybė naudotis modernia institucine virtualia biblioteka – Vytauto Didžiojo universiteto virtualia biblioteka (VDU Primo, <http://vb.vdu.lt/>, <http://vb.vdu.lt/en>). Tai – integrali ir vartotojui draugiška paieškos ir pateikimo sistema, veikianti vieno langelio principu ir leidžianti ieškoti Vytauto Didžiojo universiteto bibliotekos rengiamuose kataloguose ir duomenų bazėse, universiteto institucinėje talpykloje, universiteto prenumeruojamose duomenų bazėse, įvairiose pasaulio bibliotekose ir duomenų bazėse, atviros prieigos talpyklose ir archyvuose, taip pat siūlanti patogias rezultatų tikslinimo, saugojimo, eksportavimo, persiuntimo ir kitas tvarkymo paslaugas. Paieškos langelis „VDU virtuali biblioteka (Primo)“ integruotas bibliotekos tinklalapyje <http://biblioteka.vdu.lt>.

Vaizdo paskaitos – nauja bibliotekos informacinio raštingumo paslauga bendruomenei. Ataskaitiniais metais įrašyta ir bibliotekos tinklalapyje paskelbta vaizdo paskaita „Universiteto licencijuojamos duomenų bazės: apžvalga ir prieigos galimybės“ (<http://biblioteka.vdu.lt/informacinio-rastingumo-kursai-bibliotekoje>). Bendruomenės nariai vaizdo paskaitas gali stebėti jiems patogioje vietoje ir patogiu laiku. Ataskaitiniais metais parengtos ir bibliotekos tinklalapyje paskelbtos interaktyvios instrukcijos apie informacijos paiešką, užsakymą, leidinių pratęsimą, delspinigius bibliotekos informacinėje sistemoje (<http://biblioteka.vdu.lt/leidiniu-paieska-uzsakymas-grazinimas>).

2012 m. bibliotekos darbuotojai parengė ir rekomendavo bendruomenei paskaitų ciklą šiomis temomis: *Informacijos išteklių universiteto prenumeruojamose duomenų bazėse*; *Refworks* (informacijos šaltinių aprašų / dokumentų kaupimo, saugojimo, jų tvarkymo, dalijimosi jais, naudojimo studijų ir mokslo darbuose) programa; *Universiteto elektroninių dokumentų talpykla. Vytauto Didžiojo universiteto virtualioji biblioteka Primo*. Mokymai buvo siūlomi ir vykdomi atsižvelgiant į atskirų universiteto padalinių pageidavimus. Ataskaitiniais metais suorganizuoti 6 ciklo pristatymai įvairių fakultetų dėstytojams ir studentams.